

Studier Kritiker och Notiser.

Literär Tidning.

N° 32.

Lördagen den 1 November

1845.

Swedenborg och Animala Magnetismen.

Några år före Franska revolutionen förwånade Mesmer Paris med sina magnetiska underfurer. En wimlande skara af beundrare hade samlat sig kring hans baquet. Det allmänna uppseende, som hans magiska konst wäkte, i förening med en och annan ordning, som förefallit i de s. k. chambres des crises föranledde Franska Regeringen att låta nedsätta en Committee af utmärkta lärda, som skulle undersöka magnetismen och afgifwa sitt yttrande i denna fråga. Denna committee utgjordes af Majault, Gallin, Darcet, Guillotin, Franklin, Leroi, Bailly, Bory och Lavoisier. Efter en mängd förnyade försök i denna wäg trodde sig committens ledamöter hafwa utrönt, att de magnetiska fenomenerna äro verkningar af en sleggrad fantasi och des illusioner, och att det icke finnes någon teori för magnetismen. Detta yttrande uppsattes och offentliggjordes å committens wägnar af Bailly. Sedan det blifwit bekant, skyndade en fransk lärard, Marquisen de Thomé att till författarne af Journal Encyclopedique inlemnna följande reservation, hwilken finnes intagen i September-Häftet för 1785, Tom. VI, Del II, och af hwilken wi här lemna en fri öfversättning:

"Mina Herrar,

Uti det yttrande, som ledamöterna af committen för undersökningen af animala magnetismen på konungens befallning afgifwit, hafwa dessa herrar försäkrat, att man ännu icke har någon teori för magnetismen. Deras försäkran i detta afseende har gifwit anledning till flera reservationer, se här en, — jag wägar tro, den rättmätigaste af alla — till förmån för en frejdad lärard, som för några år sedan aflidit. Tre folioband utgafwos i Dresden och Leipzig år 1734 under titel: Emanuelis Swedenborgii Opera Philoso-

phica et mineralia. Det första af dessa innehåller en sublim teori öfwer jordens danande, grundad på teorien om magnetismen, hwars existens, form och mechanism författaren bewisar såwäl af empiriska och geometriska som af rent rationella grunder. Alldenstund ämnet för de twenne andra delarna icke berör närwarande fråga, så inkränker jag mig till den anmärkning, att i hela detta arbete finnes nedlagdt ett förråd af nya sanningar wida flera, och af fysiska, mathematiska, astronomiska, mekaniska, kemiska och mineralogiska kunskaper wida större, än som behöfwos för att bereda ryktbarhet åt många wetenskapsmän. Så snart detta arbete blef i Sverige bekant, skyndade Wetenskapsacademien i Stockholm att erbjuda författaren en plats bland des ledamöter. En lika uppmärksamhet ädrog sig detta den swenske filosofiens arbete i hela Europa. De ryktbaraste män hafwa icke försmått att ösa ur denna källa och derigenom underlätta sina mödor; några hafwa till och med haft den swagheten att som kajan pryda sig med främmande sjädrar utan att nämna, hwarifrån de lånt dem. Då man i första tomen pag 387 läser paragrafen som handlar de chao universali solis et planetarum deque separatione ejus in planetas et satellites och pag. 438 paragrafen de progressionem telluris a sole ad orbitam, så får man se huru orätt Grefwe Buffon haft, då han i sin afhandling om planeternas bildande påstått, att man aldrig förut skrifwit något rörande detta ämne; och man beklagar utan twifvel, att Frankrikes Plinius icke begagnat de upplysningar, som en swensk Academiledamot kunnat lemna, hwilken utan att wara underlägsen wår landsman i stil, öfwerträffar honom oändeligt i allt annat. Man behöfwer blott genomläsa denna första del för att icke mera förwånas öfwer de erfarenhetsrön, hwilka Hr Lavoisier gjort, alldenstund Swedenborg wisat, att man alldeles icke

bör betrakta jorden och wattenet såsom elementer ej heller elementerna såsom i och för sig enkla (étres simples). Jag skulle icke tillagt, att Hr Comus, som för våra ögon wisat magnetens förwånande werknigar, erkänner att han från denne författare hämtat hela det kunskapsförråd, hwarpå han gifwit prof, och, att man utan ett grundligt studium af ofstämde arbete endast kan göra sig ett ganska ofullkomligt begrepp om magnetismen, icke säger jag, tillagt detta, såframt ej de herrar, hwilka af konungen fått i uppdrag att undersöka animala magnetismen, hade försäkrat, att här ännu icke finnes någon teori för magneten. Eller huru kan denna försäkran bestå jemte det autentiska och bestämda factum, som jag här framställer? Ju swårare man har för att antaga, att ett sådant påstående, yttradt af Academiens ledamöter och af läkare, kan härleda sig från förhastande, från bristande kunskap eller från wäld, desto swårare blir sjelfwa saken att förklara. Bör man då icke antaga, att dessa herrar för att wärdigt fullgöra sitt uppdrag och, som sig bör, motswara det förtroende, hwarmed Monarken hedrat dem, ingalunda hafwa försummat något medel att winna upplysning i fråga om animala magnetismen och sätta sig i tillfälle att grundligt bedömma den, och att de i denna affigt läst och noga öfwerwägt allt hwad som till närwarande stund blifwit skrifwet öfwer detta ämne åtminstone af de mest aktade naturforskare? Då det arbete, som föranledt denna min reservation, omedelsägligen är det fullständigaste och djupsinnigaste af alla i denna wäg, så hade det företrädeswis bordt ådraga sig deras uppmärksamhet. Detta antaget, måste herrar Committerades påstående, att här ännu icke finnes någon teori för magnetismen innefatta det samma som att intet af hwad hittills blifwit författadt i denna fråga kan anses som en sådan; men att påstå detta är att påstå, det Swedenborgs teori icke är en teori, och detta påstående är lika orimligt som det att en teori, hwilken hwilar på empiriska, geometriska och rationella grunder, icke är en teori. Se här bestämda innehållet af Herrar comitterades föregifwande, och hwad som återstår för dem att bewisa. För min del går jag att sätta allmänheten i stånd att dömma, om icke den swenske filosofhen haft den fastaste öfwerlygelse, att hwarje teori i physiken, som icke stöder sig på erfarenhet och geometri, bör anses som chimerisk. Vatom öf tillse huru han i detta afseende yttrar sig på 1:sta sidan af 1:sta Tomen. Qui finem vult; etiam media velle debet; media quæ ad

scientiam veram philosophicam ducunt, sunt præcipue tria, nimirum experientia, geometria et facultas ratiocinandi. På följande sida fortfar han: Magna equidem aggredior, elementarem naturam hactenus occultissimam pernitusque latentem philosophice explicare velle et quasi sub oculum ponere illa, quæ ipsa natura visui subtraxisse et scire negavisse videtur. Sed oceano huic minime vela committere ausus essem, nisi adfuissent experientia et geometria, quæ manum jugiter tenerent, vel clavo adstarent, quibus ministrantibus et dirigentibus me tutum per oceanum hunc decurrere et labi posse arbitratus sum. Sunt enim experientia et geometria tamquam bina sidera in pelago, ad quæ vel cursus derigi possit, vel quæ lumine suo viam monstrent. Illis enim maxime opus est in densissimis tenebris, quibus natura elementaris, pariter etiam mens humana involuta est. I samma tom pag. 184 säger han: Nisi principiorum geometricus et mechanicus nexus cum experientia sit, meræ sunt hallucinationes et somnia cerebri. Se här än vidare huru han antager, att sjelfwa natura elementaris lyder geometriens lagar och är i smått som i stort alltid och oföränderligt densamma, ett antagande som öppnar ett oändligt fält för menskliga forskningen och banar vägen för alla möjliga upptäckter. Han säger neml. pag. 121: Natura enim (elementaris) est vis motrix diversimode modificata; vis motrix diversimode modificata est mechanismus; mechanismus est geometria agens; nam alius esse nequit quam geometricus. Geometria est attributum cujusvis entis, figura et spatio præditi; ergo quia geometria est attributum cujusvis entis, et sic a quolibet individuo et composito, tam moto quam quieto, aque ipso motu inseparabilis, hinc illa naturam a prima origine, semine et ovo, a minimo ad maximum per totum mundum sequitur; et quia geometria eadem est in maximis quæ in minimis, hinc natura, quatenus est vis motrix et modificata, quatenus mechanica et quatenus geometrica ab utroque extremo, hoc est versus utrumque infinitum, sui simillima est. Nu frågas, har Swedenborg förfarit i öfwerensstämmelse med dessa grunder? Det är detta som Herrar Physici och Geometrer uppmanas att undersöka. Och då undersökningen otwifvelaktigt skall utfalla till förmån för hwad jag påstår, så blir, om jag icke bedrar mig, deraf en nödwändig följd, att den swenske författarens teori är en verklig teori för magneten och magne-

tismen, att enligt denna theori det omedelbara gifwes ett magnetiskt element, att, då detta elements minsta delar äro spheriska, de tillfölje af denna form tendera antingen till en spiral-, vertikal- eller cirkelformig rörelse; att, då hvarje af dessa rörelser hafwa behof af en medelpunkt, elementdelarne, så ofta de möta en kropp, som genom sina dunsthåls eller porers regelbundenhet och sina delars bildning (configuration) och ställning gynnar deras rörelse, straxt bemäktiga sig den och bilda omkring den en magnetisk hwirfwel; att följaktligen hvarje kropp, som har sådana porer och en sådan delarnas bildning och ställning, kan blifwa medelpunkt för en dylik hwirfwel; att, om kroppen af sig sjelf är aktiv, om dess delar äro smidiga, om dess rörelse liknar elementdelarnes rörelse, den då är så mycket mera tjenlig att af dem mottaga intryck. — — — Här af synes att magnetismen just utgöres af det element, hwars existens Swedenborg bewist, och att således kropparnes magnetism icke beror af deras substans utan af deras form, en sanning, hwilken redan den lärde Alstedius uttalar i sin förträffliga Encyclopedi, utgifwen i Lyon år 1649, i det han af wid jemförelsen electricitet och magnetism tillägger: *Motiones electricæ a materia, magneticæ vero a forma pendent.*

För att lära känna detta elements inverkan på frågan om animala magnetismen så låtom of nu på de trenne naturrikena göra en tillämpning af det summariska resultat, som jag framställt. Det skall blifwa lätt att öfvertyga sig, att bland dessa rikena mineralriket är minst gynnande för magnetiska elementet, och orsaken härtill bör sökas i mineraliernas tröghet (inertie), deras porers oregelbundenhet och delarnes kantighet och hårdhet; också skulle, om icke jernet och magneten funnos, magnetismen nästan anses vara bannlyst från detta rike. I wertriket åter märker man utan swårighet, att dess mera regelbundna porer, mera rundade former, mera böjliga delar och den werksamhets-spher, som är en följd af organisationen och den inre circulationen, hafwa redan något långt mera tilläckande och inbjudande för den magnetiska strömmen. Betraktar man nu djuret, quintessencen af de öfriga naturprodukterna, rikare på flyktiga delar (*esprits volatiles*) och just dertföre närmare den elementära skapelsen, utrustadt med fullkomligare organer och ymnigare försedt med alla de företräden, som utmärka vegetabilerna, djuret, hwilket genom en ända till otro-

lighet stegrad lifsprocess hos wisfa subjecter, utan gensägelse är det mest aktiva centrum, som det magnetiska ämnet kan tillägna sig, djuret, som desutom genom sin mängd af wätskor, sina kärl, sitt åder- och nervsystem har så många med wertriket analoga former af otrolig mjukhet och böjlighet, betraktar man, säger jag, allt detta, så måste man deraf draga den slutsats, att det är djurriket, som i högsta grad wisar sig gynnsamt för det magnetiska ämnets inflytande. För att icke öfwerstrida gränserna för eder journal, mina Herrar! förbigår jag en mängd facta, som kunde anföras till stöd för dessa sanningar, hit höra djurens respiration, hunger, törst, fortplantningsprocess, utdunstning, idel fenomen, hwilka, nöjaktigt utredda, skulle vara lika många bewis för animala magnetismen och ådagalägga, att djuren i sjelfwa werket icke äro annat än lefwande magneter.

Må man likwäl icke så tyda dessa ord som jag skulle vara en bland den alltför ryktbare Doctor Mesmers lärjungar. Jag tror wisserligen lifsom han på animala magnetismen, hwars tillwano för mig sedan längre tid tillbaka varit lika tydlig som solens. Men skulle jag begagna magnetismen, så skulle detta se efter helt annan method än den Mesmerska, hwilken innehåller mycket, som icke blott strider mot moralen utan äfwen i fysiskt afseende är skadligt. Utan att känna hwad Swedenborg lärer om former, serier, grader, correspondenser och i synnerhet om menliga spherer, har denne läkare blindt öfwerlemnadt sig åt en praxis, hwars följder någongång goda, ofta onda och oftast inga, lemna intet twifwel om hans egen officklighet och läkemedlets owerkamhet. Men för att få weta hwad som felas Mesmer, är det icke nog att hafwa läst det werk, som jag nys anført, utan man måste äfwen känna de fleste andra werk, som utgöra ett slags fortsättning af det förnämnda. Den outtröttlige Swensken skref under hela sin lefnad öfwer de mest djupsinniga och abstrakta ämnen, och, hwad som är högst sällsynt, han förstod att göra dessa ämnen begripliga för allmänheten medelst den enkla, bestämda och tydliga method, hwarestefter han behandlade dem.

Emedan tillfället erbjuder sig att tala om Swedenborgs arbeten, så tillåten mig M. Herr begagna det för att undanröjda den misgynnande tanta, som man sött ingifwa allmänheten om denne store Man. Före utgifwandet af sina opera philosophica et mineralia hade han författat afhandlingar i flera

wetenskaper, bland andra en i algebra under titel: *regelfonst*, en annan innefattande en *ny method att medelst tillhjälp af månen såväl till lands som sjös finna longituden*, en tredje i navigationswetenskapen o. s. w. utan att nämna några ungdomsförföf, hwilka ådagalägga huru wäl han använt denna tid för att inhämta grundlig kunskap i de förnämsta såväl lefwande som döda språken. Han war så bewandrad i de sednare, särdeles i det Romerska och i de österländska, att han rådfrågades till och med af dem, som gjort dessa språkstudier till sitt hufvudyrke. Efter år 1734 hafwa wi af hans hand följande skrifter: *Regnum animale*, *Oeconomia regni animalis*, *De infinito*, *De mechanismo operationis animi et corporis* tillika med ett poëm öfwer jordens och menniskans skapelse, lärda arbeten hwilka äro wida öfwer allt heröm. Men hwad skall jag wäl säga om hans theosophiska skrifter, hwilka draga täckelset från de djupaste religionshemligheter och framställa och utveckla correspondensläran, en i 4000 år bortglömd wetenskap, af hwilken Egyptens hieroglyfer ännu qwarstå som onyttiga, hittills oförklarbara minnen? Jag skall säga, att endast läsningen af dessa skrifter kan gifwa en föreställning om dem, att ju mera man öfwerwäger de lifa nya som rikhaltiga ideer, hwaraf de öfverflöda, ju nogare man tillämpar dessa ideer på naturen, på sig sjelf och på allt, som är föremål för våra tankar och böjelser, desto klarare framlyser sanningen, desto oemotståndligare nödgas man erkänna och wörda det utomordentliga ljus, som frambragt dem, och igenkänna pregeln af en mer än menstlig kunskap och wisshet.

Med så djupa och mångsidiga studier förenade Swedeborg den renaste dygd och de mildaste seder; men saknade lifwäl och saknar ännu icke siender. Jag har ganska ofta hört honom illa omtalas, men alltid har detta skett till följe af någon bland nedannämnda trenne anledningar och i affigt att hindra allmänheten från läsningen af hans skrifter. En del personer, som wilja att allt skall bero af ett blindt öde, och som icke tro på någon annan gudamakt än naturkrafternas, frukta, att de luminösa skrifterna af den störste naturforskare och sublimaste theosoph, som werlden ägt, skola gifwa nådestöten åt deras döende system. Andra, som, utan att wilja erkänna det, hafwa lånt från Swedeborg, hysa en hemlig farhåga, att, om hans namn bleswe mera kändt, deras literära tillgrepp också skulle blifwa upptäckta. En tredje klass af wetenskapsmän,

som brösta sig öfwer ett anseende, hwilande på den falska föreställningen man har om deras lärdom, och som icke för sig sjelf kunna dölja sin egen ofskicklighet, frukta för en polstjernas synligblifwande, som nödwändigt skall förmörka dem och bringa deras anseende till sin egentliga walör. Jag wet icke af hwilkendera anledningen det war, som en anonym för omkring twenne år sedan lät i tidningen *le Courier de l'Europe* införa en notis om Swedeborg och hans skrifter, som icke innehåller annat än en wäf af kronologiska misstag, falska boktitlar och de påtagligaste motsägelser och smädelser. Det är på detta sätt egenkärleken wanställande och förfalskande blifwer en källa till allt ondt, ett plågoris för menstligheten. Den första möda man måste underkasta sig för att komma till sanningen är att en gång för alla bekämpa, och öfwerwinna denna låga passion. Då först kan menniskoanden fri och obehindrad framswäwa i det ljus, för hwilket hon är skapad, höja sig öfwer hela den synliga naturen och fortsättande sin flykt, upplyfta sig till den werld, hwilken ofunnigheten och oförståndet anse för de tomma inbillningarnas, men som, ehwad man än derom må säga, är och alltid skall blifwa Psyches lifgifwande spher och hennes rätta fädernesland.

Se här mina Herrar! hwad jag trott mig böra ofentliggöra för att gagna samhället, af wördnad för sanningen, af erkänsla för den man, hwilken jag har att tacka för den betydligaste delen af det obetydliga som jag wet, oaktadt jag, innan min bekantskap med honom, sökt efter wetenskap hos nästan alla dem, som både i äldre och nyare tider funnat fågna sig åt att äga ett wetenskapligt namn.

Jag har äran etc.

Paris den 4 Augusti 1785.

Marquis de Thomé."

Öfversättning af Shakspeare.

(Fortsättning.)

(Ur Henrik den Sjette.)

Andra Akten.

Första Scenen.

Saukt-Albans.

(Konung Henrik, brottning Margaretha, Gloster, Cardinalen och Suffolk uppträda med falkenrare, som upphäfwä jagtropy).

Drottningen.

Tro mig, mylords, att ej på många år
Jag sett en bättre jagt på wattenfogel.
Men, med förlof, det blåste strängt i dag,
Jag håller hwad ni will att Hans ej slugit.

Konung Henrik.

Er falk, mylord, hur sköt den icke fart,
Dch flög så högt utöfwer alla andra! —
Hur Gud är underbar i kreaturen!
Så falk som menska flyga gerna högt.

Suffolk.

Ers majestät, det är ej underligt,
Att lord protektorns falkar flyga högt:
De känna nog sin herres höga tankar,
Som flyga wida högre än en falk.

Gloster.

Det är en låg oädel själ, mylord,
Som icke swingar högre än en fogel.

Cardinalen.

Nej, hör man på; han högre will än molnen.

Gloster.

Ja, cardinal; säg, wore det ej bra,
Om eders nåd till himlen kunde flyga?

Konung Henrik.

Till ewig frid och fröjd och salighet!

Cardinalen.

Din himmel är på jorden; håg och tankar
Till kronan stå, som är ditt hjertas skatt.
Du farlige protektor, falske pair,
Som swiker så din konung och ditt land!

Gloster.

Aj, cardinal, hur går det nu med presten?
Tantæne animis cælestibus iræ?
En klerk så het? Hör onkel, dölj din ondsk!
Ni är ju helig nog att göra det.

Suffolk.

Det är ej ondsk, mer än jemnt sig passar
En twist så ärlig och en pair så dålig.

Gloster.

Som hwem, mylord?

Suffolk.

Som ni, mylord protektor,
Om lord protektorn ej tar illa upp.

Gloster.

Din fräckhet, Suffolk, är i England känd.

Drottningen.

Dch din herrsklyfnad, Gloster.

Konung Henrik.

Lyst, jag ber,
Dch reta icke dessa wilda pairer;
Wälsignad den, som stiftar frid på jorden!

Cardinalen.

Må jag wälsignas för den frid jag stiftar
Med swärdet mot den stolte lord protektorn!

Gloster. (affides till Cardinalen)

Ah, wore det så wäl, min fromma onkel!

Cardinalen. (affides)

Ah ja, om du det wägar.

Gloster. (affides)

Samla icke

För denna sak anhängare ihop;
Din egen kropp försware hwad du sagt.

Cardinalen. (affides.)

Ja, der du ej törs kny; men om du törs,
Så möt i qväll wid parkens östra sida.

Konung Henrik.

Hwad står det på, god' herrar?

Cardinalen.

Tro mig, Gloster,
Om ej din dräng så hastigt hejdat falken,
Så hade säkert jagten bättre gått.

(affides till Gloster)

Ditt slagswärd skall du taga med dig.

Gloster.

Godt, onkel.

Cardinalen. (affides)

Nu wet du ju? wid parkens östra sida.

Gloster. (affides)

Jag kommer, Cardinal.

Konung Henrik.

Hwad är det Gloster?

Gloster.

Wi tala blott om falkjagt, nådig herre. —
(affides)

Nu, wid Guds moder, prest,
Jag skall tonsuren raka om på dig,
Såwida ej min fäktarfonst mig swiker.

Cardinalen. (affides)

Medice te ipsum;
Protektor, protegera du dig sjelf.

Konung Henrik.

Stormvädret werer; så er wrede, lorder.
 Hur den musten skär uti mitt hjerta!
 Hur skall man kunna hoppas harmoni,
 När slita strängar storra; gode lorder,
 Låt mig få stifta frid emellan er.
 (En af Sankt Albans borgare kommer in och skrifer "mirakel!")

Gloster.

Hwad är det der för buller.
 Säg hwad mirakel är det nu ä färde?

Borgaren.

Ett mirakel, ett mirakel!

Suffolk.

Så kom till kungen och förtälj miraklet.

Borgaren.

Tänk att en stenblind karl har fått sin syn
 Wid helgonstrinet i Sankt Albans kyrka,
 En karl som varit blind i all sin dar.

Konung Henrik.

Vi prisä dig, o Gud, som trogna själar
 I mörkret gifwer ljus, i nöden tröst!
 (Major'n af St Albans och hans medbröder komma. Simpcor bäres af två karlar i en stol; hans hustru och en stor hop folk följa.)

Cardinalen.

Der komma borgare i processjon
 För att den karlen ställa fram för er.

Konung Henrik.

Hans fröjd är stor i denna jemmerdalen;
 Dock gifwer synen frestelse till synd.

Gloster.

Ur wägen der! för honom fram till kungen;
 Hans majestät wid karlen tala will.

Konung Henrik.

Min wän berättä of hur allt gått till,
 På det att wi, för dig, må prisä herran:
 Säg, war du länge blind och ser du nu?

Simpcor.

Blind född, ers majestät!

Hustrun.

Ja, det är wist och sant.

Suffolk.

Hvem är den qwinnan?

Hustrun.

Hans hustru med ers nåds tillåtelse.

Gloster.

Hans mor ett bättre wittne hade varit.

Konung Henrik.

Hwar är du född?

Simpcor.

I Berwick, norrut, nådigaste herre.

Konung Henrik.

Stor nåd dig Gud bewisat, arma själ!
 Låt ingen dag och ingen natt förgå
 Då du med bön och tack ej prisar Herran.

Drottningen.

War det af andakt eller af en slump,
 Som du till helgonstrinet kom, min wän?

Simpcor.

Pur andakt, herre Gud! wäl hundra gånger
 Och flera till, sankt Alban ropat mig
 I sömnen till och sagt: "kom Simpcor, kom
 Att bedja wid mitt strin; jag skall dig hjälpa."

Hustrun.

Ja, dagens sanning; många många gånger
 Har sjelf jag hört en röst på honom ropa.

Cardinalen.

Hwad, är du lam?

Simpcor.

Åk, ja: Gud hjälpe mig!

Suffolk.

Hur blef du det?

Simpcor.

Jag föll ifrån ett träd.

Hustrun.

Det war ett plommonträd.

Gloster.

Hur länge har du varit blind?

Simpcor.

Blind född, min herre.

Gloster.

Hwad! och du klifwer uti träd?

Simpcor.

Den enda gången; i min ungdoms dagar.

Hustrun.

Åk allt för sant; det fick han pligta för.

Gloster.

Du måtte tycka mycket, du, om plommon?

Simpcor.

Åk, hustru min, hon wille swifwon ha;
 Så klef jag upp och wågade mitt lif.

Gloster.

Din själ! wi skola nog ta rätt på dig. —
Få se ditt öga: blinka; se nu opp. —
Än ser du icke riktigt, tror jag. —

Simpcox.

Jo, klart som dagen, lofwad ware Gud
Och sant Albanus!

Gloster.

Så; du säger det?
Hwad färg har denna manteln?

Simpcox.

Röd, herre, röd som blod.

Gloster.

Fullkomligt riktigt; denna rocken då?

Simpcox.

Swart, swart som forpen.

Konung Henrik.

Då wet du och hwad färg som forpen har.

Suffolk.

Och ändå har han aldrig sett en forp.

Gloster.

Men mången rock och mantel förn i dag.

Hustran.

Nej aldrig förn i dag, i all sin dar.

Gloster.

Säg mig, karl, hwad heter jag?

Simpcox.

Ät, herre, det wet jag intet.

Gloster.

Hwad heter han?

Simpcox.

Det wet jag intet.

Gloster.

Intet heller hwad han heter?

Simpcox.

Nej, sannerligen, herre.

Gloster.

Hwad heter du sjelf då?

Simpcox.

Sander Simpcox, till er tjänst, herre.

Gloster.

Sitt, Sander, der, du wärsta lögnare
I Christenheten. Om du föddes blind,
Så kunde du så wäl wid namn och nämna
Som nämna färgen uppå våra kläder.
Syn skiljer färger, men att plötsligt så

Dem alla nämna är omöjlig sak. —

Mylords, sant Alban här har gjort mirakel;
Hwad tyder ni om den som kan den konsten
Att hjelpa denna frymplingen på benen?

Simpcox.

Ät, herre, om ni det kunde.

Gloster.

Hör ni god wänner i sant Albans, har ni nå-
gon profos här i staden, samt någon ting som kallas
piska.

Mayor'n.

Ja, nådig herre, om ni befäller.

Gloster.

Sticka då efter en genast.

Mayor'n.

Hör hit du! spring genast efter profossen.

(ett bud går)

Gloster.

Sätt nu fram en stol, (en stol sättes fram) Om
du nu will slippa piskan, din slyngel, så hoppa öfwer
den här stolen och spring din wäg.

Simpcox.

Ät herre, jag kan ju icke stå för mig sjelf; det
är bara att pina mig förgäfves.

(Budet kommer tillbaka med profossen.)

Gloster.

Nå så skall jag wäl hjelpa dig på benen; piska
honom, profos, till des han hoppar öfwer stolen här.

Profossen.

Det skall jag göra mylord. — Se så, lymmel;
qwiakt af med tröjan.

Simpcox.

Ät herre, hwad skall jag göra; jag är ju intet
i stånd att stå på benen.

När profossen gifwit honom ett slag så hoppar
Simpcox öfwer stolen och springer sin wäg; fol-
ket följer efter honom och ropar "ett mirakel."

(Fortsättes.)

Lund. Siftl. Söndag besöktes vår stad som hastigast af
den ryktbare resanden J. G. Kohl, vår tids mest produktive*),

*) År 1841 utgaf han: Petersburg in Bildern u. Stizzen
2 band, Die deutsch-russischen Ostsee-provinzen 2 band,
Reisen in Süd-Rusland 2 band, Reisen im Innern

men tillika bland dess innehållsrikaste och pålitligaste resebeskrifware. Denna gång gällde det blott en liten "Absteher" inom swenskt område för ro skull och för det nära grannskapet skull till hans närvarande wistelseort; kanske också att han för det arbete han nu har för händer behöfde en om och blott i stundsamt förbigående hemtad åskådning af ett ställe, hwars minnen i de danska häfverna intaga ett så betydande rum. Han uppehåller sig nemligen sedan någon tid i Köpenhamn, efter att under större delen af året hafwa berest Danmark i olika riktningar, och är sysselsatt med utarbetandet af en skildring af detta land, hwilken jemte det den fyller en lucka i resebeskrifningslitteraturen måste få ett särskildt intresse af författarens kända forskningsallvar och skarpa iakttagelseförmåga. Nästa år kommer Hr Kohl åter till Sverige, det han då ännar genomresa i hela dess widd, ända till det aflägsnaste af Lappland. Af beskaffenheten af hans föregående arbeten, nammeligan af de sednaste, hwilka röra England och af infödingarne der sjelfne högt värderas, har man skäl att wänta att det werf öfwer Sverige denne resande framdeles kommer att utgifwa, skall blifwa märkligen olift mängden af de på dessa yttersta tider härstädes grasserande tourists blåshornstram och ändligen åt utlandet erbjuda en ledning för des omdöme om Sveriges så goda som onda sidor, djupare motiverad än i en ångbåtsfärd, ett wårdschusintyck eller ett högfärdigt finnes ömtåliga "violette pelis"**. Det är ett godt omen att Herr Kohl är bördig från Bremen. Kanske får man i honom hellsa en ny Adamus Bremensis öfwer de skandinaviska ländernas nuvarande tillstånd. Redan i det afseende förekommer den likhet emellan den nämnde gamle skribenten och honom att han, hwad Danmark widkommer, räknar Konungen sjelf bland sina sagesmän.

"Die vereinigten Staaten von Nordamerika von Friedrich von Raumer (1. 2 Theil, Leipzig, Brockhaus, 1845)" är det nyaste werf öfwer detta land och, såsom allt af denne wälkände författare, af mångfaldigt intresse. Såsom ett nödwändigt re-

von Rußland und Polen 3 band. — År 1842: Hundert Tage auf Reisen in den österreichischen Staaten 5 band. — År 1843: Reisen in Island 2 band. — År 1844: Reisen in England und Wales 3 band, Reisen in Schottland 2 band, Land und Leute der britischen Inseln. Beiträge zur Charakteristik der Engländer 3 band, Englische Skizzen. Ur sina egna och sin frus, Ida Kohl, dagböcker 3 band. — Nästan samtidsigt med hans första resebeskrifning utkom af honom "Der Verkehr und die Ansiedelungen der Menschen in ihrer Abhängigkeit von der Gestaltung der Erdoberfläche. Mit 24 Steindrucktafeln," en bok på en gång utgörande ett passande förarbete af en resebeskrifware ex professo och dokumenterade sin författares wetenskapliga bildning, en egenkap som icke alltid låter efterwisa sig hos våra wanliga tourister.

***) Se Grefwinnan Hahn-Hahns Reiseversuch im Norden eller den recension deröfwer som förekommer i denna tidning nr: 38 1844.

quistum för sitt stora historiska arbete som nu framrycker allt närmare våra dagar, behöfde han en i egen person å ort och ställe inhemtad kännedom om nord-amerikanska förhållanden, i likhet med hwad han för samma ändamål förut genom resor till Frankrike, England och Italien i afseende på erforderliga upplysningar rörande dessa länder förskaffat sig. Blotta studiet af andras skildringar förslog här wid lag icke för denne grundlige historiefkrifware. De nästan allmänt i dem till Nord-Amerikas nackdel fällde omdömen bredwid Nordamerikanernes harmfulla förnekande af sina europeiske tadlars domarekompetens kunde icke annat än wäcka mistro till hwarje annat votum än den egna autopsiens. "Lärgirig," yttrar förf. i sitt förord, "tog jag successiwt otaliga resebeskrifningar i handen; — men hwilka swar gäfwos mig merendels!! Ett land, sednare uppkommit och i hwarje hänseende ofullkomligare än de andra wäldsdelarne, wederwärdigt klimat, smittosamma sjukdomar, en platt demokrati framgånge ur orättträdigt, förödligt uppror, öfwermodigt förkastande af alla naturliga ständsskillnader, och der bredwid skändligt misshandlande af negrer och indianer. Öfwerallt partier i staten, söndersplittring i sekter, likgiltighet för wetenskap och konst, en omätlig mammonsdyrkan, girigt sträfande efter materiella förbättringar med tillbakafåttande af det intellektuella och moraliska, ingenstädes ära och tro, ingenstädes den högre bildningens behag, brist på all historia, alla stora poetiska minnen o. s. w.!" Till resultatet af resan kan man sluta redan af följande ord på ett annat ställe i företalet: "Derhemma hade många spått mig: 'när jag återkom från de förenade staterna, skulle jag vara helad från alla gunstiga fördomar, och medföra en ogunstig åsigt af land och folk — Ewertom! — Alla resans små obehag förlora redan hwarje betydelse, under det de saunt stora och beundransvärda företelserna och fakta (liksom Alpernas solbesträlade toppar) ännu alljemt i full glans stå för mina ögon."

Förf. fördöller ingalunda skuggsidorna, men ser i dem endast endast frihetens utwertter och finner statens och folkets kärna frisk. Såsom ett hufwudargument för hans förmånliga omdömen, anföra wi hwad han på ett ställe i 2:dra delen (pag. 328) yttrar:

"Om allmän tillfredshet, rastlös werksamhet, oafbrutna framsteg äro bevis på hellsa, hwar wisa sig dessa kraftigare, lifsgladare än i de förenade Staterna? Wand så många millioner torde knappast några få surmulna (sånart det blefwe allwar) wilja deribytta sin älskade författning mot någon annan. I Europa deremot, hwar finnes denna tillfredshet, denna kärlek till det gifna, denna entusiasm för det bestående? Hemligen eller offentligen ej blott tadlas det, utan arbetas på dess omförtande; och knappast en af de europeiska regeringarne är fri från denna feberängest för de med rätt eller orätt misnöjde, hwilka wilja införa eller afskaffa författningar och förvaltningar. Från Maine till Louisiana herystar i Amerika (utan krigsmakt och krigswång) ordning och lydnad för lagarne: och enskilda undantag finna, utan öfwerdrifwet och allför dyrt motmedel, sitt lagliga straff. De wigtigaste wal, de talrikaste församlingar gå i lugn förbi, utan att det kämpas med annat än ord och skäl; under det på Europas kontinent (genom de regerandes och regerades skuld) intet äfwen i aflägsnen mätto dermed lifnande är möjligt, utan att poliskarlar och soldater spela med till ordningens upprätthållande."

Nr 33 af denna Tidning, utgifwes Lördagen d. 8 November.

Lund, tryckt uti Berlingska Boktryckeriet, 1845.

